

Zapiski bibliograficzne

CZECHOSŁOWACJA PO 1918 ROKU

JAROSLAV CÉSAR — BOHUMIL

ČERNÝ: O ideologii československého agrarismu. „Československý časopis historický”. Praha. R. 7, 1959, nr 2, s. 263—285.

Autorzy analizują w tym artykule ideologię agrariuszy, najsilniejszej partii burżuazyjnej czechosłowackiej republiki przedmonachijskiej. Założenia teoretyczno-ideowe tej partii nie były oryginalne, lecz stanowiły jedynie kompilację poglądów agrariuszy niemieckich, francuskich i rosyjskich. Prócz rozważań teoretycznych autorzy artykułu zajmują się zagadnieniem wprowadzania w życie tych poglądów i prześledzeniem ich wpływu na stanowisko polityczne agrariuszy w czasie zaboru austriackiego oraz w okresie republiki. Analiza głównych haseł narodowych, ekonomicznych i socjalnych na przestrzeni tych lat jest bardzo wnikliwa. Działalność polityczna doprowadziła czechosłowackich agrariuszy do współpracy z faszyzmem sudeckim, ustępstw wobec Hitlera i współudziału w zdradzie monachijskiej.

VILIAM PLEVSA: Štrajk zemerobotníkov na Slovensku v máji 1929. „Československý časopis historický”. Praha. R. 7, 1959, č. 2, s. 242—262.

Literatura przedmiotu, wykorzystana przez autora, wykazuje, że zagadnienie położenia robotników rolnych w Czechosłowacji w okresie dwudziestolecia międzywojennego zostało w historiografii czechosłowackiej opracowane obszernie.

Artykuł ogranicza się — zgodnie z założeniami autora — do przedstawienia jednego tylko strajku robotników rolnych w Słowacji w maju 1929 r. i w tej kwestii wnosi dużo szczegółów nieznanymi w innych opracowaniach.

Robotnicy rolni postulowali unor-

mowanie kwestii bytowych, żądając podwyżki płac, szczególnie przez obszarników słowackich zaniżonych. Po długotrwałych pertraktacjach spowodowanych niejednorodnym stanowiskiem władz, przeważało stanowisko mas robotniczych, zwłaszcza kobiet i młodzieży, i strajk starannie przygotowano na dzień 13 maja.

Do walki ze strajkującymi wystąpili zgodnie ludacy, agrariusze i socjaldemokraci z pomocą swej prasy i żandarmerii z okręgów nie zagrożonych strajkiem. Terror i zdrada wywołały rozgoryczenie u jednych i bojowe nastroje u innych. Ostatecznie strajk zakończono 26 maja. Wynik był raczej niepomyślny. Przyczynom tego poświęca autor dużo miejsca, podkreślając zwłaszcza znaczenie polityczne strajku.

FRANTISEK MAINUŠ: České školství v pohraničí za nacistické okupace se žretem k severní Moravě a Slezsku. „Slezský sborník”. R. 57, 1959, s. 277—312, wyd. w Opawie.

Tereny, zajmowane przez hitlerowców w 1938 r., były opuszczane przez dużą część ludności czeskiej, zwłaszcza przez osoby zatrudnione w urzędach państwowych, w policji czy w służbie zdrowia. Na zajętych terenach pozostali rolnicy, rzemieślnicy i resztki niezamożnej inteligencji. W stosunku do tej ludności hitlerowcy stosowali specjalną politykę, chcąc ją pozyskać dla swojej ideologii. Opór ludności czeskiej był jednak nie do przecięcia i tej kwestii poświęcony jest omawiany artykuł. Walka z wroga ideologia rozgrywała się tutaj głównie na terenie szkoły podstawowej, gdyż wszystkie czeskie szkoły średnie i zawodowe zostały zlikwidowane jak i wszystkie placówki kultural-

ne: teatry, biblioteki i towarzystwa naukowe. Tak więc ciężar walki spoczął na barkach nauczycieli czeskich, którzy stanęli na wysokości zadania ratując dzieci od zniemczenia i zarażenia ideologią faszystowską.

Artykuł jest bardzo bogaty fakto- graficznie, wnosi do historiografii niez- znane przedtem szczegóły, ustalone przez autora w drobiazgowych badaniach ar- chiwalnych. Wywody zawarte w arty- kule poparte są licznymi tabelkami sta- tystycznymi.

JIRZI HÁJEK: Zachwyt faszystскими agriessorami Czechoslovakii w mar- tie 1939 goda. „Nowaja i nowiejszaja istorija”. Moskwa 1959, nr 4, s. 3—18.

Autor dowodzi, że zajęcie Czecho- słowacji w dniu 15 marca 1939 r. było pierwszym krokiem do rozpętania dru- giej wojny światowej. Część historio- grafii zachodniej jest zainteresowana w tym, aby nie obciążać odpowiedzialno- ścią za to wydarzenie rządów Anglii, Francji i Ameryki. Analiza faktów, poprzedzających zajęcie Czechosłowacji, pozwala autorowi uczynić odpowie- dzialne za to czynniki rządzące tych właśnie państw, które najpierw dopro- wadziły do Monachium, a później do za- jęcia reszty kraju. Faszyzm hitlerowski znalazł jeszcze sojusznika w czynnikach rządzących czeskich i słowackich. Te ostatnie bądź bezpośrednio współpracowały z Berlinem, bądź też, tłumiąc po- czynania wolnościowe proletariatu cze- chosłowackiego, w ten sposób przyczy- niały się do zagłady własnej ojczyzny. Działalność KPCz została w październiku 1938 r. wybitnie ograniczona, a w grud- niu tegoż roku partię tę w ogóle roz- wiązano, odbierając mandaty poselskie jej przedstawicielom.

Szeroko przedstawione zostały w ar- tykule kontakty rządu Hachy — Berana — Chvalkovskiego z Berlinem od paź- dziernika 1938 do marca 1939.

Artykuł jest b. szczegółowym stu- dium naukowym i oparty jest głównie na materiale dokumentarnym, wydanym w ostatnich latach w Londynie i Wa- szyngtonie a dotyczącym polityki zagra-

nicznej mocarstw zachodnich w latach 1919—1939.

A. J. NIEDORIEZOW: Wosstanie sło- wackogo naroda w 1944 godu. „No- waja i nowiejszaja istorija”. Mo- skwa 1959, nr. 6, s. 3—17.

Artykuł przedstawia zwięźle oko- liczności, w których utworzone zostało w 1939 r. państwo słowackie. Autor ana- lizuje głównie warunki ekonomiczne, w jakich znalazła się Słowacja rzekomo wolna, ale faktycznie pozostająca pod okupacją hitlerowską. Walkę o wyzwolenie narodu czeskiego i słowackiego spod okupacji prowadziły: KPCz i KPSi, tworzące wspólnie Komitet Centralny na emigracji. Na terenie całego kraju stosowano sabotaż, co pociągało za sobą represje ze strony okupanta, którymi głównie dotknięta była czechosłowacka klasa robotnicza. Na wschodnich tere- nach kraju rozwija się ruch partyzancki zyskując pomoc ze strony partyzantki radzieckiej, zwłaszcza po nawiązaniu przez K. Gottwalda kontaktów z N. S. Chruszczowem. Liczba partyzantów na terenie Słowacji wynosiła we wrześniu 1944 r. około 8 tysięcy ludzi. Byli wśród nich także Polacy. Współpraca ze Sło- wacką Radą Narodową była utrudniona, gdyż w jej składzie znaleźli się także przedstawiciele rządu londyńskiego Be- nesza. Powstanie ogólnokrajowe wy- buchło w dniach 28—30 września.

Wydarzenia militarne zostały w ar- tykule przedstawione b. obszernie, mimo że autora interesuje głównie aspekt polityczny opisywanych wydarzeń.

Praca oparta jest na literaturze przedmiotu uwidocznionej w przypisach oraz na bogatym materiale archiwal- nym.

JAN TÓTH: Úloha a účasť dvoch výcho- doslovenských divízií v slovenskom národnom povstaní. „Historický ča- sopolis”. Bratislava. 1959, nr 4, s. 501— 519.

Autor przedstawia zadania i udział w powstaniu słowackim w 1944 r. dwóch dywizji wschodniosłowackich.

W szeroko rozbudowanej części wstępnej przedstawiono organizowanie we wschodniej Słowacji komunistycznego ruchu partyzanckiego, wciąganie do ruchu żołnierzy wojsk faszystowskich i wrogą postawę emigracyjnego rządu londyńskiego wobec tych poczynań. Jesienią 1944 r. wobec ofensywy wojsk radzieckich znaczenie terenów Słowacji jako bastionu obronnego osłoniętego Karpatami było dla hitlerowców wyjątkowo ważne. Członek rządu słowackiego Čatloša zamierzał obsadzić przełęcze karpackie wspomnianymi dwiema dywizjami wojska, skontaktować się z Armią Czerwoną i wywołać w kraju powstanie drogą przewrotu wojskowego.

Planom wojskowo - strategicznym Čatloša autor nie odmawia racji, tylko poddaje krytyce jego stanowisko polityczne. Zresztą samo przeprowadzenie akcji w praktyce nie było należycie przygotowane. Wyszło to na jaw w chwili ogłoszenia powstania, kiedy stracono bezcenny czas nie mając ani szczegółowych planów działania ani porozumienia z Armią Czerwoną. Obie dywizje zostały w rezultacie rozbrojone przez hitlerowców i ich szanse wykorzystania w walce zniweczone. Część żołnierzy rozeszła się, część wstąpiła do partyzantki, a gen. Malár został internowany w Niemczech. W ostatniej części artykułu autor omawia grupy polityczne kierowane przez Čatloša i Goliana oraz charakteryzuje postacie gen. Malára, pika Talského i in. Charakterystyki wypadają ujemnie.

Artykuł jest b. szczegółowy, oparty na literaturze przedmiotu i archiwaliach, głównie aktach sądowych.

JAN SVETONĚ: Nové črty v reprodukci obyvateľstva Slovenska. „Ekonomický časopis”. Bratislava. R. 7, 1959. č. 6, s. 567—583.

Artykuł traktuje o zagadnieniach demograficznych Słowacji w okresie powojennym. Liczne tabele statystyczne, odnoszące się do lat przed- i powojen-

nych, ilustrują wywody zawarte w artykule.

HENRYK ZDANOWSKI: Notatki z ČSR. „Polityka”. Warszawa. R. 3, 1959, nry 48 — 50.

Reportaże z pobytu autora w Czechosłowacji wyróżniają się interesującym materiałem faktograficznym.

W części pierwszej autor przedstawia sytuację ekonomiczną Słowacji w dwudziestolecie międzywojennym. Są tu ciekawe dane statystyczne, świadczące o zacofaniu ekonomicznym kraju przed 1939 r., oraz dane, ilustrujące jego obecny rozwój. Drugi z cyklu artykułów porusza kwestię wydajności pracy pracowników przemysłu czechosłowackiego i tamtejszy system płac. Trzeci — zagadnienia szkolnictwa, jego organizacji i wprowadzonych aktualnie w życie reform na tym polu.

Hier „Heim ins Reich” — Aujourd’hui „Recht auf Heimat”. Ce qu'ils veulent. Prague 1959, s. 64;

Yesterday „Heim ins Reich” — Today „Recht auf Heimat”. What they want. Prague 1959, s. 64.

Jest to bardzo trafnie ilustrowana dwujęzyczna broszura polityczna, wymierzona w lansowaną przez odwetowców tezę o „Recht auf die Heimat”. Zestaw ilustracji jest tak wymowny, że nawet bez czytania tekstu jasny jest cel polityczny broszury, uwidoczniony na końcowych stronach przez zestawienie ilustracji przedstawiającej Hitlera przyjmującego podziękowania Niemców sudeckich za zrealizowanie hasła „Heim ins Reich”, ze zdjęciem pochodu Niemców sudeckich w 1959 r. w Wiedniu, domagających się realizacji „Recht auf die Heimat”. W dodatku ci Niemcy sudeccy z 1959 r. są bardzo podobni do Niemców z okresu hitlerowskiego, co jest widoczne w stroju, wyposażeniu (bębny, flagi), uszeregowaniu itp.

Zestawili: J. D. i J. K.